

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Tereza Konečná

Aspekty dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní
družině

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci na téma „Aspekty dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině“ vypracovala samostatně, pod odborným vedením vedoucí bakalářské práce a používala jsem literaturu uvedenou v práci.“

V Olomouci dne:

Podpis.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Adéle Antlové, Ph.D. za ochotu a vstřícnost, cenné rady, a hlavně za její čas. Velké díky patří také těm, kteří se podíleli na mém výzkumu.

OBSAH

1	VYCHOVATEL VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ	7
1.1	Vymezení pozice vychovatel ve školní družině.....	7
1.2	Pracovní náplň	8
1.3	Vzdělání a osobnost vychovatele školní družiny	10
2	ASISTENT PEDAGOGA	13
2.1	Vymezení pozice asistent pedagoga	13
2.2	Pracovní náplň	15
2.3	Vzdělání a osobnost asistenta pedagoga	16
3	STRES, PREVENCE VYČERPÁNÍ, SYNDROM VYHOŘENÍ, MOŽNOSTI PODPORY	18
3.1	Prevence syndromu vyhoření.....	19
3.2	Odolnost vůči stresu.....	20
3.3	Zdravý životní styl	22
4	ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	24
5	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	26
5.1	Cíl, metodologie.....	26
5.2	Výzkumný vzorek.....	27
5.3	Vyhodnocení výzkumu	27
5.4	Výsledek rozhovorů	28
	DISKUZE	31
	ZÁVĚR.....	33
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ.....	34
	PŘÍLOHY	37
	SEZNAM ZKRATEK	47

ÚVOD

Asistent pedagoga je v posledních letech stále více a více potřebný pro nárůst žáků v hlavním vzdělávacím proudu, jako jsou školy se speciálními vzdělávacími potřebami. K žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami je přiřazen asistent pedagoga, díky doporučenému podpůrnému opatření buď všechny vyučovací hodiny, nebo jen určité. Proto je asistentům pedagoga nabízen pouze částečný pracovní úvazek, který může být pochopitelně pro někoho nevýhodný, a tak je tato pozice nabízena vychovatelům školních družin nebo je tato dvojrole nabídnuta při samotném nástupu do práce. Obě pozice s sebou přináší určité požadavky, výhody i nevýhody. Pedagogický pracovník by měl být i odolný vůči stresu, který se během této dvojrole může dostavit.

Důvodem zvolení tohoto tématu je, že bych se ráda této práci po studiu věnovala a nastoupila na pozici asistenta pedagoga a zároveň vychovatele ve školní družině. Dle mého názoru je tato dvojrole různorodá, a hlavně není stereotypní.

V první polovině bakalářské práce se nachází teoretická část, která má 4 kapitoly. V první kapitole jsem charakterizovala pozici vychovatele ve školní družině, následně druhá kapitola vymezuje pozici asistenta pedagoga. Třetí kapitola popisuje stres, syndrom vyhoření, prevenci proti stresu a syndromu vyhoření, zdravý životní styl. Čtvrtá kapitola charakterizuje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Pátou kapitolou začíná praktická část, kde je popsáno výzkumné šetření, ve kterém byla použita metoda kvalitativního výzkumu. Byly realizovány rozhovory s pedagogickými pracovníky, kteří pracují současně jako asistenti pedagoga a vychovatelé ve školní družině.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYCHOVATEL VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

„Vychovatel je člověk, který výchovně působí na jiné lidi, většinou na mladší generaci, na děti, mládež. Buď je výchova jeho povoláním, které vykonává v některé instituci a je pro toto povolání odborně vzdělán, nebo se do role vychovatele dostává vstupem do konkrétní situace, přijetím určité role, jejíž součástí je i povinnost vychovávat, působit pozitivně na mladší generaci“ (Kolář, 2012, s. 420).

Vychovatel svoji práci vykonává ve školní družině, kdy školní družina je *„školské zařízení výchovy pro zájmové vzdělávání, jež je mezi ostatními zařízeními určenými pro volný čas dětí nejčtenější, zaměstnává nejvíce vychovatelů a jeho odděleními prošlo nejvíce dětí. Výchova je společenský proces, a tedy i výchovu ve školní družině je třeba chápat jako součást nutné společenské reprodukce, nikoli jako hlídání dětí – tj. pouhou sociální službou“ (B. Hájek, J. Pávková a kol., 2011, s. 9).*

Práce ve školní družině by se měla vykonávat dobrovolně, měla by vycházet z požadavků a zájmů dítěte, jeho potřeb a rozvíjet jejich dovednosti. Měly by se zde dít zajímavé a různorodé činnosti, a hlavně by zde měl být dobrý vztah mezi vychovatelem a žáky. (Bendl, 2015, str. 26.)

1.1 Vymezení pozice vychovatel ve školní družině

Vychovatel patří k pedagogickým pracovníkům. Pedagogického pracovníka definuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících *„Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, zaměstnancem státu nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu anebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.“*

Vychovatel v prostředí školní družiny je tou nejdůležitější a nejvýznamnější osobou, která ovlivňuje její činnost. Jeho osobnost se utváří v průběhu jeho výchovné praxe vlivem

vnitřních i vnějších činitelů, jako jsou vlastnosti, vzdělání, osobnostní zrání, sebevzdělávání atd. (Hájek, 2007, s. 32)

Vychovatel školní družiny v legislativě:

- Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů

1.2 Pracovní náplň

„Vládní nařízení č. 68/1997 Sb., kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra povinnosti výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství, ve znění pozdějších předpisů, určuje pro vychovatelky ŠD míru přímé výchovné povinnosti 28-30 hodin týdně. Počet hodin výchovné práce ve stanoveném rozmezí stanovuje ředitel podle provozu družiny. (Hájek, Pávková, 2003, s.38)“

Hájek a Pávková (2003, s. 39) uvádí, že pracovní náplň vychovatelek vychází z obecného poslání školní družiny a jejich místních podmínek. Náplň práce je součástí pracovní smlouvy nebo jiného vnitřního dokumentu školy. Zahrnuje tyto body:

- Zajišťovat výchovně-vzdělávací práci se žáky podle zásad psychohygieny a stanoveného denního režimu ŠD, určitými činnostmi kompenzovat únavu žáků z vyučování a hlavně rozvíjet postupně osobnost žáka.
- Dbát na BOZP, bezpečnost činností s žáky, čistotu a ochranu životního prostředí při činnosti ŠD.
- Mít dostatek fantazie a tvořit pestrou a zajímavou skladbu činností po celý školní rok.

- Snažit se navodit veselou atmosféru a komunikační prostředí, posilovat v dětech kladné city, vytvářet pocit bezpečí, zvyšovat dětem sebevědomí a vytvořit z nich dobrý kolektiv.
- Dodržovat hygienické návyky a pravidla společenského chování.
- Na začátku roku se seznámit s osnovami a učivem žáků daného oddělení ŠD a prohlubovat je navazujícími aktivitami.
- Odpovídat za výsledky žáků za výchovně-vzdělávací práce a jejich průběh zaznamenávat do pedagogické dokumentace.
- Být denně řádně připravená, nejlépe i s pomůckami.
- Pravidelně udržovat kontakt s rodiči a seznamovat je s výsledky žáků.
- Prezentovat výsledky činností ŠD na veřejnosti.
- Účastnit se pravidelně pedagogických porad, školení, schůzí podle plánů školy a spolupracovat s ostatními pedagogickými pracovníky.

Mimo jiné součástí školní družiny bývají i zájezdy, návštěvy divadel a podobně. Tyto akce by vždy měly být schválené vedením školy a to zahrnutím do měsíčního plánu činností školy nebo jinou prokazatelnou formou. Tyto cesty vedení vychovatelkám proplácí, protože je to bráno jako služební cesta.

Ve své knize Hájek a Pávková (2003, s. 40-41) také píší, že ředitel vždy jmenuje vedoucí vychovatelku, hlavně pro zajištění důležitých, nezbytných, organizačních a metodických činností. Je také možné, že touto prací může být pověřen zástupce ředitele. Z jeho pozice ale není možné zcela plnit veškeré funkce, které má zastávat právě vedoucí vychovatelka.

Pracovní náplň vedoucí vychovatelky můžeme vidět v následujících bodech:

- Vedoucí vychovatelka je přímo řízená ředitelem a účastní se všech porad vedení školy. Ředitel jí dává pokyny a organizuje a koordinuje všechny oddělení ŠD
- Výchovně-vzdělávací práce ve ŠD musí být na úrovni a vedoucí vychovatelka za ni odpovídá.
- Dohlíží na správný průběh daného režimu dne a psychohygieny.
- Pravidelně kontroluje činnost ostatních vychovatelek, namátkově hospituje.
- Zajišťuje uvedení nové vychovatelky do kolektivu a prostředí ŠD .
- Pravidelně kontroluje vedení pedagogické a další dokumentace ŠD.

- Zajišťuje dokupování pomůcek a vybavení do ŠD podle finančních možností školy.
- Dává hodnocení vychovatelkám, podává návrhy na přidělení pohyblivých složek jejich platu.
- Každoročně vede a organizuje zápis dětí do ŠD a poté je rozděluje do jednotlivých oddělení.
- Podává návrh při rozvrhu služeb vychovatelek řediteli, řeší suplování.
- Řeší veškeré stížnosti a problémy s činností vychovatelek ŠD, domlouvá schůzky s rodiči.
- Dává řediteli návrh na znění *Vnitřního řádu školní družiny*.

Všechnu práci a náplň vychovatelek určuje vedoucí vychovatelka, a to slouží především ke zlepšení práce všech školních družin a ujasnění pracovněprávních vztahů. Vždy se musí řádně dodržovat právní normy a měla by vycházet z konkrétních místních podmínek.

1.3 Vzdělání a osobnost vychovatele školní družiny

Hájek a Pávková (2003, s. 34-37) uvádí, že samotným a hlavním základem školní družiny je právě vychovatelka. Její osobnost nevznikne jen tak sama od sebe, ale právě díky různým osobnostním dispozicím vzdělání, osobnostním zráním a dlouhodobým sebevzděláním.

Vychovatelka ve školní družině by měla mít všeobecný přehled minimálně na úrovni středoškolského vzdělání. Měla by mít prohloubené znalosti a vědomosti o věkových rozdílech a zvláštěnostech dětí zejména mladšího školního věku. Také by měla umět průběžně uplatňovat pedagogické metody, postupy a zásady, které zvládne uplatnit v každodenní práci. Pro tuto práci jsou důležité i znalosti z biologie dítěte. Musí umět reagovat na základní situace, které jsou v rozporu se školním řádem a normami. Znat osnovy, učební plány a metodiku výuky žáků ze svých oddělení.

Výchovná činnost vyžaduje celoživotní vzdělávání, obohacování a doplňování vědomostí, rozšiřování dovedností. Pokud si vychovatelka pravidelně nedoplňuje své dovednosti a znalosti, vede to k „vyhoření“.

Aby byla vychovatelka ve školní družině úspěšná, musí splňovat řadu osobních dispozic a předpokladů a pokud jich splňuje jen pár, musí na nich během doby působení v práci pracovat a zlepšovat je. Úplně nejzákladnější předpokladem, který by měla splňovat každá vychovatelka je kladný vztah k dětem. Bez toho se v družině neuplatní. Dále by měla být empatická a měla by umět ve skupině dětí vytvořit příznivé sociální klima, kde se budou všichni, i včetně ní, cítit dobře. Také by měla umět s dětmi efektivně jednat a mít aspoň základní organizační schopnosti a postupně je rozvíjet. Dále by si měla umět s dětmi přirozeně hrát a hra by ji měla bavit a těšit. Neměla by dojít do situace, kdy ji to bude spíše nudit a obtěžovat. Vychovatelka by měla být vždy, pokud je to možno, pozitivně naladěna. V činnostech s dětmi by měla hledat vždy ty kladné momenty a špatné se snažit nahradit spíše těmi pozitivními. Neposledním předpokladem by mělo být, že vychovatelka by měla děti vybranými aktivitami motivovat, vzbudit jejich zájem o všechny činnosti, podporovat a rozvíjet jejich sebevědomí.

Role vychovatelky je často i dost založená na vzhledu. Oblečení by mělo být vhodně vybrané, protože to patří ke kultuře a pedagogické profesi, která je v souladu se stykem s lidmi. Vychovatelce to dělá vizitku a hlavně působí dobrým dojmem. Oblečení by mělo být pohodlné a přizpůsobené tak, aby nebránilo aktivitám a činnostem s dětmi. Při vystupování by měla mít vychovatelka správné držení těla, které vytváří přirozenou autoritu a podporuje její správné dýchání.

Způsob komunikace je také velmi důležitý. Každá vychovatelka si musí uvědomit, že křičením na děti, pokud neposlouchají, nic nezmůže a určitě to nebude mít žádný přínos. Měla by se naučit „posadit“ svůj hlas tak, aby dětem dala najevo, že když takto promluví, mají se uklidnit. Intonace řeči by měla být klidná, vychovatelka by měla mít dostatečnou slovní zásobu, nepoužívat parazitní slova, mluvit spisovně, k dětem srozumitelně, pomalu a měla by se vyhnout používání cizích slov. Vychovatelka by si měla pamatovat jména všech dětí a oslovovat je křestním jménem. Oslovení dětí jejich příjmením je neosobní.

Každodenním stykem vychovatelky a dětí se prohlubuje jejich vztah a vzájemně se více poznávají a sbližují. Především kladný vztah k vychovatelce v dětech vzbuzuje důvěru a citovou odezvu.

Dovednosti vychovatelky by měly obsahovat širokou škálu volnočasových aktivit vhodných pro děti. Díky nim si vychovatelka umí děti získat, ale také dokáže rozvíjet jejich

schopnosti, dovednosti a povzbuzovat je. Důležitým faktorem je také i metodika, jak tyto dovednosti děti naučit.

2 ASISTENT PEDAGOGA

Velkou a důležitou změnou v českém školství bylo přijetí novely školského zákona č. 561/2004 Sb., s účinností od 1. ledna 2005, kdy byla oficiálně ukotvena pozice asistenta pedagoga. Vymezení hlavních činností asistenta pedagoga je uvedeno ve vyhlášce č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných. Vyhláška stanoví, že vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných se uskutečňuje s využitím vyrovnávacích a podpůrných opatření.

U nás, v České republice, se ve školním prostředí setkáváme se dvěma typy asistentů. Dělíme je na asistenta pedagoga a osobního asistenta. Dodnes někteří mají problém tyto dva typy asistentů rozeznat (Kendíková, 2016, s. 6). My se zde budeme věnovat konkrétně pozici asistenta pedagoga.

2.1 Vymezení pozice asistent pedagoga

„Asistent pedagoga je pedagogický pracovník, zaměstnanec školy nebo školského zařízení, jehož činnosti a statut jsou definovány v platné legislativě. Za všechny jmenujeme zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon), v platném znění, a zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, v platném znění. Jedná se o relativně novou pedagogickou profesi, kterou chápeme jako jedno z podpůrných opatření při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Asistent pedagoga pracuje pod metodickým vedením učitele. Podporu tomuto pracovníkovi poskytují poradenští pracovníci školy (výchovný poradce, speciální pedagog, školní psycholog) a odborníci pracující v příslušných školských poradenských zařízeních (pedagogicko-psychologické poradně či speciálně pedagogickém centru) (Kendíková, 2016, s. 6).“

Mezi hlavní činnosti asistentů pedagoga patří (Kendíková, 2016, s. 6):

- Pomoc pedagogickým pracovníkům při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky a zákonnými zástupci a komunitou, ze které žák pochází,
- Podpora žákům při výuce a přípravě na ni,

- Podpora žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí,
- Pomoc žákům s těžkým zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu během vyučování a při akcích pořádaných školou.
- Vizualní a verbální podpora dítěte neboli „dovysvětlování“.
- Pomoc dítěti při orientaci v prostoru a čase
- Rozvoj a nácvik komunikace
- Zajišťování dohledu dítěte o volných hodinách a přestávkách
- Spoluúčast na tvorbě, realizaci, revizi nebo doplňování IVP

Podle Kendíkové (2016, s. 6) funkci asistenta pedagoga ve školách zřizuje ředitel dané školy na základě příslušného úřadu daného kraje. Taktéž ředitel, jakožto zaměstnavatel, těmto zaměstnancům stanovuje náplň práce a zařazuje je do příslušné platové třídy, a to na základě těch nejnáročnějších činností, které vykonávají, a také na základě jejich odborné kvalifikace. A jako poslední určuje jejich výši úvazku. Ve shodě se zákonem o pedagogických pracovnících musí asistent pedagoga splňovat dané kvalifikační předpoklady. Nesmíme zapomenout i na určité důležité osobnostní dispozice.

Osobnostní dispozice mohou být často důležitější než některé předpoklady kvalifikační, protože vzdělání si asistenti pedagoga mohou získat či doplňovat i v době, kdy ve škole působí. Pro všechny zúčastněné bude jistě lepší mít po boku motivovaného asistenta, který splňuje osobnostní předpoklady a je ochotný se vzdělávat než kvalifikovaného člověka, který třeba nedokáže spolupracovat s kolegy a komunikovat s rodinami žáků. (Kendíková, 2017, s. 98)

Za nejdůležitější osobnostní předpoklad se považuje kladný vztah k dětem. Hlavním cílem je, aby v této pozici nepracovali lidé, kteří tuto práci vykonávají jen proto, že nemají jinou pracovní možnost. Dále by tyto osoby neměly mít předsudky vůči cizincům, postiženým, nebo určitým sociálním skupinám. Nutná je i určitá schopnost empatie v každé situaci, komunikativnost, spolehlivost, trpělivost a schopnost spolupráce (Kendíková, 2017, s. 98).

Kendíková (2017, s. 99) uvádí, že klíčovou roli v práci asistenta pedagoga hraje také motivace. Jelikož tato práce není úplně nejlépe finančně hodnocená, i tak lidé tuto práci vykonávají. Mladí lidé, téměř čerstvě vystudovaní, tuto práci vykonávají z důvodu, že je baví práce s dětmi a chtějí pomoci těm, kteří jejich pomoc potřebují. Některým naopak

vyhovuje pracovní doba. Na druhou stranu mezi asistenty pedagoga můžeme najít i starší věkové skupiny, například bývalé učitele, kteří si touto prací spíše odpočinou.

Kendíková (2016, s. 8) uvádí, že se asistenti pedagoga v průběhu své praxe setkávají s klienty s nejrůznějšími diagnózami. S těmito by měli být dopředu obeznámeni. Měli by znát všechny jejich základní projevy a symptomy a z těchto poznatků poté vycházet při své každodenní práci s žákem ve školním prostředí. Mohou zde nastat i určité problémy spojené s touto diagnózou, které pak ve vzdělávání představují určité speciální vzdělávací potřeby.

Asistenti pedagoga se nejčastěji mohou potkat s diagnózami, které přineslo dotazníkové šetření, kterého se zúčastnili asistenti pedagoga působící na školách v MČ Praha 1. Nejčastější odpovědi respondentů byly (Kendíková, 2016, s. 8):

- Downův syndrom
- Poruchy autistického spektra
- Lehká mozková dysfunkce
- ADD
- ADHD
- Specifické poruchy učení
- Specifické poruchy chování
- Tělesné postižení
- Zrakové postižení
- Lehká mentální retardace
- Vývojová dysfázie
- Kombinované vady
- Mutismus

2.2 Pracovní náplň

Kendíková (2016, s. 62) uvádí, že jediný, kdo může rozhodovat a určovat náplň asistenta pedagoga je samotný ředitel a nikdo jiný. Náplň práce se vytváří s ohledem na speciální vzdělávací potřeby daného žáka, jeho aktuální stav a individuální vývoj. Také by měl určitě vycházet z odborného posudku školského poradenského zařízení a z opatření stanovených v individuálním vzdělávacím plánu konkrétního žáka, popřípadě žáků.

Říká se, a kolují domněnky o tom, že práce asistenta pedagoga přece nemůže být náročná nebo problémová. Ale v oblasti zaměstnávání asistenta pedagoga tomu tak bohužel je. Školy totiž pro své potřeby vytvoří obecnou náplň práce, která nevychází z konkrétních vzdělávacích potřeb daných žáků. Nastává tedy situace, kdy asistent pedagoga, který poskytuje například podporu tělesně postiženému žákovi na vozíčku, pracuje podle stejné náplně práce jako asistent u žáka s ADHD. Náplně práce asistentů pedagoga jsou jakousi Achillovou patou českého školství. Vedení školy jim totiž bohužel nevěnuje pozornost, kterou by si zasloužili a dochází tak k mnoha problémům a zmatkům (Kendíková, 2017, st. 90.).

2.3 Vzdělání a osobnost asistenta pedagoga

Kendíková (2016, s. 17) uvádí, že asistenti pedagoga musí být v souladu se zákonem o pedagogických pracovnících a splňovat přesné kvalifikační předpoklady. Jinak řečeno, asistenti pedagoga musí absolvovat a ukončit vysokou nebo střední školu pedagogického směru. Druhou možností je ukončit vysokou nebo střední školu jiného zaměření a absolvovat kvalifikační kurz pro asistenty pedagoga. Kvalifikační kurzy lze navštěvovat v různých institucích na území většiny krajů České republiky.

Pokud chce asistent pedagoga svou práci vykonávat kvalitně, měl by si doplňovat své vzdělávání. Nejlépe pravidelně. Nejčastější jsou kurzy, které jsou zaměřeny na práci s dětmi a žáky s konkrétními diagnózami, a to vždy v závislosti na tom, s jakým klientem se momentálně pracuje. Existují i organizace, které pořádají denní, ale občas i delší takto zaměřené vzdělávací akce, přednášky, workshopy, semináře, nebo i konference. Tyto akce bývají určené jak pro pedagogické pracovníky, tak právě i samostatně pro asistenty pedagoga.

Podle etiky by se měl každý asistent pedagoga řídit různými zásadami, kdy za nejdůležitější považujeme právě ty etické. Měl by tedy respektovat každého žáka, jeho jedinečnost, bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, barvu pleti, rasu, mateřský jazyk, věk, pohlaví atd. (Kendíková, 2016, s. 19).

Jako každý jiný pracovník, tak i asistent pedagoga by měl mít své osobnostní předpoklady, které jsou pro tuto práci důležité. Řadí se mezi ně zejména kladný vztah ke všem dětem, a to i k těm, kteří mají speciální vzdělávací potřeby. Dále je to určitá míra empatie, komunikativnost, trpělivost, spolehlivost a schopnost spolupráce. Mezi další

důležité osobnostní předpoklady patří mít určitou možnost získat o svých svěřených dětech a jejich rodinách určité osobní a rodinné informace, aby se dokázal vžít do stavů a situací a mohl hledat nějaké řešení. Asistent pedagoga by měl být takzvaným informačním můstkem mezi školou, rodinou žáka a samotným žákem. Měl by si s nimi umět vytvořit vztah, založený na spolehlivosti, trpělivosti a otevřenosti. A důležité také je, aby uměl spolupracovat s kolegy, pracovat pod vedením učitele a s ostatními pracovníky školy (Kendíková, 2016, s. 73)

3 STRES, PREVENCE VYČERPÁNÍ, SYNDROM VYHOŘENÍ, MOŽNOSTI PODPORY

Janderková (2019, s. 75-77) tvrdí, že z hlediska zátěže jsou psychicky velmi náročná, a hlavně vyčerpávající právě veškerá učitelská povolání, a to proto, že práce s lidmi je nejnáročnější a nejsložitější činnost. Dobrý a kvalitní učitel/vychovatel musí být po celou dobu své pracovní doby soustředěný, důsledný, umět se rychle rozhodovat, a hlavně nese za sebe nějakou odpovědnost. Také je důležité, aby byl dostatečně kvalifikovaný, odborně připravený a měl dobrou jak psychickou, tak i fyzickou kondici. Učitel/ vychovatel se během dne setkává s mnoha pozitivními, ale i negativními situacemi. Setkává se s nejtýpějšími stresory a tím jsou zejména příprava na výuku a následně její průběh, kázeňské prohřešky žáků, vztahy s rodiči, žáky, kolegy a vedením. Pokud se začne hromadit více těchto negativních situací a vlivů, může se začít objevovat stres, který může být někdy až abnormální. Je dost pravděpodobné, že se každý z nás, minimálně alespoň jednou za svůj život, setkal se stresem. Je ale důležité myslet na to, že život bez stresu není možný. Jde hlavně o jeho přiměřenost a míru. Říká se, že určitá míra stresu je pro náš život nezbytná. Dalším typickým problémem u pedagogů, a nejen u nich, bývá syndrom vyhoření.

„Syndrom vyhoření (angl. Burnout), pojmenovaný také jako vyhasnutí či vyprahlost, byl poprvé popsán v roce 1974 Herbertem Freudenbergerem, který jej zaznamenal u pracovníků poskytující paliativní péči umírajícím. Jde o stav výrazné únavy, vyčerpání, ochablosti, beznaděje, až rezignace a znechucení, který se může projevat na všech nebo jen na některých rovinách chování, prožívání i celkového stavu člověka, Znamená to, že zasahuje jak jeho sociální a profesní fungování, emoční prožívání, kognitivní funkce, tak i osobní život a zdravotní stav. Obecně je hlavní příčinou syndromu vyhoření chronický stres, kterému je jedinec po určitou dobu vystaven.“ (Habr, 2015, s. 28)

Habr (2015, s. 28-29) uvádí, že syndrom vyhoření jako takový se dá pozorovat ve třech základních rovinách, a to jako emocionální vyčerpání, depersonalizace a snížení pracovního výkonu.

Habr (2015, s. 28-29) charakterizuje emocionální vyčerpání jako nejčastější symptom vyhoření. Charakterizuje se ztrátou chuti k vykonávání pracovní činnosti a zájmu o aktivity, ztrátou motivace, která se může přenést až do apatie. Emocionální vyčerpání má velký dopad

na člověka. Může vést až k duševnímu onemocnění nebo vyústit k sebevražedným myšlenkám. V těchto chvílích jedinci nedodává energii ani kontakt s nejbližšími.

Naopak depersonalizace je stav, kdy člověk nebo zaměstnanec ztrácí úctu ke svým kolegům a klientům. Nechová se k nim mile a vhodně. Dopad v těchto situacích je takový, že člověk nemá dostatek lidskosti v kontaktu s nimi. Člověk s depersonalizací nedokáže s okolím komunikovat, a hlavně vstupovat běžným způsobem do kontaktu.

Poslední typem vyhoření je snížení pracovního výkonu. Ten je úzce spojen s chronickým pocitem nedostatku energie. Jedinci se snižuje sebevědomí a také sebehodnocení. Jedinec se tudíž snaží dělat úplné minimum a nic navíc.

Všichni si představují, že syndrom vyhoření je dlouhodobý proces, kterého se nedá jen tak zbavit. Málokdo ale ví, že může nastat a objevit se už brzy po nástupu do zaměstnání. Proto je dobré o jeho existenci vědět a podniknout preventivní kroky k tomu, aby vůbec nenastal.

3.1 Prevence syndromu vyhoření

Přestože to tak nevypadá, syndromu vyhoření lze skutečně předejít. Pokud včas podchytíme příznaky, lze rizika minimalizovat. Mělo by nám k tomu pomoci několik zásadních bodů.

Habr (2015, s. 35-37) tvrdí, že prvním z bodů je důkladná profesní příprava, která by měla být pečlivá, přizpůsobená určitému klientovi a zaměřená na skutečnou realitu. Čím menší bude mít asistent pedagoga od své práce očekávání, tím se bude schopen lépe a rychleji adaptovat na práci a bude v ní efektivnější a spokojenější.

Další z bodů prevence je stanovení si pracovních priorit, podle kterých by se měl asistent pedagoga řídit a které by ho měly provázet jeho pracovní cestou. Při stanovení si svých priorit by měl každý zohledňovat to, zda jsou pro něj přijatelné a zvládnutelné. Není to vždy o tom stanovit si ten nejvyšší cíl, ale o tom, by ho daný jedinec zvládl.

Třetím z bodů prevence je uvědomění si vlastní hodnoty a schopnost říct ne. Pokud někdo nezná vlastní hodnotu a nedokáže v určitých situacích říci „ne“, může se dostat do situace, kdy ho začne někdo svým způsobem zneužívat. Dotyčný se potom nemusí cítit komfortně a může se dostat do situace, která mu nevyhovuje. Naopak člověk, který svou hodnotu zná,

dokáže vždy pro obě strany najít vyhovující řešení. Pokud řešení nenajde, je schopen situaci opustit místo toho, aby na ni kývl. Ne každý ale „ne“ dokáže říct. Je třeba na tom dlouhodobě pracovat a naučit se, že je v pořádku kdykoliv a cokoliv odmítnout. Je to důležité pro to, abychom se v dané situaci cítili dobře.

Předposledním z bodů je vědomí vlastních limitů a řízení se jimi. Řeč je hlavně o limitech svých vnitřních hranic, a ne pouze daných profesí. Pokud se jedinec dobře zná, dokáže rozlišit, na co sám dosáhne a na co naopak ne.

Posledním bodem prevence vyhoření je práce s vlastní energií, režim dne, včetně přestávek a času na odpočinek. Tento bod je naprosto zásadní. Bez tohoto základu se asistent pedagoga dlouhodobě neobejde. Důležité je řídit se určitou rovnováhou. Znamená to, že to vydáme, musíme opět načerpat. V dnešní době je běžné, že průběžně hodně vydáváme, ale málo doplňujeme. Ale tuto chybu si jedinec uvědomí, až když je vyčerpaný a začne se hroutit, protože vyčerpal všechny vnitřní zdroje. Poté delší dobu trvá, než se jedinec vrátí zpět do své rovnováhy a kondice. Samozřejmostí je i častý odpočinek během pracovní doby a využívání přestávek. Další důležitou relaxací je dovolená. Ta by měla probíhat souvisle minimálně alespoň 2 až 3 týdny v jiném prostředí, než je člověk zvyklý žít a pracovat, aby načerpal energii. Kromě pravidelné relaxace k prevenci patří i zdravý životní styl, zdravá a výživná strava, dostatek spánku, pohyb, pobyt v přírodě a dobré vztahy s lidmi. Je dokázáno, že pokud některá složka dlouhodobě chybí, začne se její absence po chvíli projevovat (Habr, 2015, s. 35-37)

3.2 *Odolnost vůči stresu*

Jak už jsem výše uvedla, každý jedinec se minimálně jednou za svou kariéru se stresem potká a nejde se mu vyhnout. A tak bychom měli vědět, jak s tím pracovat, nebo v lepším případě, jak tomu předejít.

Vychovatel potřebuje hlavně jednoduché a účinné metody, které dokáže použít i bez dlouhodobých příprav. Některé tyto metody je vhodné provádět v soukromí a jednotlivě a některé zase kdekoliv, a to jak samostatně, tak i v kolektivu. Jako první metodu bych uvedla příklady očních cviků, kdy můžeme provádět promrkávání, pohyby očí ze strany na stranu, přibližování prstu k nosu anebo zahřívání očí dlaněmi. Druhou metodou je uvolňování obličeje například zíváním, provádění masáže a stimulace tlakových bodů obličeje (spánky, čelo, obočí, kořen nosu). Třetí metodou je uvolňování rukou, kdy si můžeme procvičovat prsty, prohmatávat klouby, masírovat dlaně nebo kroužit zápěstím. Čtvrtou předposlední

metodou je práce s dechem, kdy nejúčinnější je izolované břišní a hrudní dýchání, rychlé dýchání a střídavé nadechování nosem s výdechem ústy. Jako poslední metoda je práce s hlasem. Ten můžeme procvičovat vyluzováním neartikulovaných zvuků, jako je hučení, mručení, bručení, pištění nebo přeřikávání jazykolamů. (Janderková, 2019, s. 87-88)

Janderková (2019, s. 89) také uvádí, že v souvislosti s odolností vůči stresu se hovoří i o tzv. liniích obrany. První linií obrany organismu představuje výběrová funkce vědomí, kdy si naše vědomí volí jen to, co je pro člověka důležité a podstatné. Druhou linií obrany tvoří rozhodovací okruhy vědomé mysli. To znamená, že pokud přijme naše vědomí novou zátěž jako realitu, které se každý člověk přizpůsobí, odpovědí na ni bude adekvátní změna chování.

Aby vychovatel uměl čelit negativním podnětům, musí se zaměřit na dobrou přípravu. Měl by si zjistit potřebné informace a zeptat se ostatních na jejich zkušenosti s daným prostředím. Dále se musí zaměřit na způsob, jakým vnímáme a hodnotíme spouštěče strachu a trémy. Měl by si vždy představit, co nejhoršího by se mohlo stát, kdyby mu něco nevyšlo a zanalyzovat si to. Nikdy není nic tak hrozného, abychom se kvůli tomu měli hroutit. Dále by si měl zjistit, jak na spouštěče stresu reagujeme. Potom se bude moci učit lépe ovládat své tělo a bude schopen využívat různé relaxační techniky. Předposlední věc, na kterou by se měl vychovatel zaměřit, je kontrola myšlenek a emocí. Jedná se především o nácvik předpokládaných situací, při kterých by si měl vyzkoušet, jak funguje řeč těla, jako jsou postoje, pohyby, gesta, mimika obličeje, a tak dále.

Třetí linií obrany jsou preventivní tělesné a duševní aktivity. Každý jedinec je od přírody nastaven jinak, jak reaguje na stres. Ne vždy jsou ale všechny stresové situace vhodné na to, využít některou preventivní tělesnou nebo duševní aktivitu. Nikdy není řešením od stresové situace utéct nebo být útočný či agresivní. Výsledkem je konflikt mezi biologickým programem a civilizační nutností. Existují doporučené postupy, jak částečně můžeme konflikty zmírňovat. Mohou to být právě tělesné a duševní aktivity, které všechno stimulují a dostanou nás do psychosomatické relaxace.

Existují různé možnosti relaxace při stresových situacích a těmi jsou uvolnění obličejových svalů, uvolnění rukou a paží, uvolnění břišní a pánevní oblasti, kontrola dýchání, cvičení dýchání, pozitivní mysl a meditační cvičení a cvičení koncentrace. (Janderková, 2019, s. 91-93)

Jako poslední bych zmínila nástroje zdolávání stresu a těmi jsou (Janderková, 2019, s. 95):

- Prodýchání – plný jógový dech
- Pitný režim
- Guarana
- Cviky z jógy prstů
- Stimulace akupresurních bodů
- Krátkodobá relaxační cvičení
- Jednoduché uvolňovací cviky
- Doplnkové preparáty
- Osobní motivátory
- Automasážní prvky
- Hudba

3.3 Zdravý životní styl

Andrýsová (2008, s. 14) uvádí, že aby si člověk dokázal vypěstovat neboli vybudovat, zdravý životní styl, musí se držet určitých pravidel. Jsou jimi rozvíjení tělesné, psychické a duchovní kultury osobnosti, kdy tělesná kultura osobnosti zahrnuje návyky v oblasti osobní hygieny, životosprávy, stravovacích návyků, neužívání drog, nekouření a nepožívání alkoholu. Psychická kultura osobnosti zase zahrnuje komplex kvalit, jako jsou odpovědnost, uvážlivost, sebeovládání a tak dále. A jako poslední, duchovní kultura osobnosti zahrnuje mravní vyspělost, citlivost svědomí a smysl pro duchovní bytí.

Jedním z pěti základních faktorů ovlivňujících zdravý životní styl je výživa. Ta nám správným užíváním dokáže upevnit naši duševní rovnováhu, a hlavně zvýšit odolnost proti infekcím, zvednout pracovní výkonnost a taky prodloužit náš život. Výživa nám i zajišťuje příjem energie, která je pro naše tělo podstatná a nepostradatelná. Naše strava by měla být vyvážená, rozmanitá a měli bychom si zajistit dostatečný přísun živin, vitamínů a minerálů. Pokud naše výživa nebude vyvážená nebo bude nepravdělná či jednostranná, hrozí nám oslabení imunitního systému a zvýšená rizika onemocnění. Mezi základní složky výživy řadíme bílkoviny, tuky a cukry, což jsou nepostradatelné živiny pro naše tělo. Druhým ze základních faktorů ovlivňujících zdravý životní styl je dodržování pitného režimu, kdy voda je nepostradatelná pro správnou činnost všech tělesných funkcí, jako je krevní oběh, sluch, zrak a trávení. Denně by dospělý jedinec měl vypít až 3 litry vody, což odpovídá tomu, kolik činí denní ztráta vody z těla, ať už z ledvin, pokožky, stolice nebo dýcháním. Třetím faktorem je

pohybová aktivita. Je důležité, aby se člověk ve svém volném čase věnoval tělesnému cvičení a sportování. Ovlivňuje to celkovou tělesnou zdatnost a výkonnost, rozvíjí funkce jednotlivých orgánů a zvyšuje se svalová síla. Předposledním faktorem je relaxace, kdy bychom měli relaxovat co nejčastěji, protože tím se nám uvolňuje psychické napětí. Nejčastějšími relaxačními technikami jsou napínání a uvolňování svalů, dechová cvičení a meditace. Jako posledním a zároveň pátým, velmi důležitým faktorem, je spánek. Kvalitní a dobrý spánek je základ zdraví. Je mnoho způsobů, jak spánek vylepšit. Pokud nemáme dobré spaní, jsou jimi pravidelná doba pro usínání a probouzení, vhodné mikroklima, dostatečnou fyzickou aktivitu během dne, nespát přes den, před spaním nepožívat nic, v čem by se mohl nacházet kofein a před spaním nejíst a jen relaxovat. To, kolik hodin bychom měli správně naspát se s věkem mění a je individuální. Kojenci prospívá většinu dne, což dělá až dvacet hodin, u dospělých je nejdélnější šest až deset hodin, v průměru tedy 7,5-8. (Andrýsová, 2008, s. 15-21)

4 ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Kendíková (2017, s. 6) uvádí, že českými právními předpisy se řídí pravidla pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a v posledních letech zde došlo k významným změnám.

„Klíčovou legislativní normou je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění. Jde o předpis, který přináší obecná pravidla vzdělávání od mateřské školy, přes školy základní a střední až ke školám vyšším odborným. Na problematiku dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se zaměřují § 16-19. S danou oblastí určitým způsobem souvisí i § 20 uvedeného právního předpisu. Ten se zaměřuje na vzdělávání žáků cizinců. Také oni mají jistým způsobem specifické vzdělávací potřeby.“ (Kendíková, 2017, s. 6)

Tímto termínem označujeme osoby, které mají zdravotní postižení a tím se myslí mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení. Můžou to být i vady řeči, souběžné postižení s více vadami, autismus nebo vývojové poruchy učení a chování. Dále se tímto termínem označují osoby se zdravotním znevýhodněním a chápeme tím oslabení, dlouhodobou nemoc či lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují při vzdělávání zohlednění. Jako poslední tímto termínem označujeme žáky sociálně znevýhodněné. Za ty se považují ti, kteří pocházejí z rodinného prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením a ohrožené sociálně patologickými jevy. (Kendíková, 2016, s. 9-10)

Dále Kendíková (2017, s. 12-13) uvádí, že při práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a i s žáky nadanými, jsou potřebná některá podpůrná opatření. Mezi ně například patří: různá organizační opatření, snížení počtu dětí ve třídě, používání speciálních pedagogických pomůcek, plán pedagogické podpory, zařazení speciálně pedagogické péče, individuální vzdělávací plán, podpora asistenta pedagoga a hodnocení výsledků vzdělávání. Tato podpůrná opatření se v posledních letech nejčastěji využívají a jsou pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami velice důležitá.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Co se praktické části mé bakalářské práce týče, vybrala jsem pro výzkumné šetření takové pedagogické pracovníky základních škol, kteří splňovali důležité kritérium a to, že pracují ve dvojroli asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině.

5.1 Cíl, metodologie

Hlavním cílem mé bakalářské práce je popsat výhody a nevýhody pracovní dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině. Zjistit, jak tuto dvojroli oni samotní vnímají, co jim tato práce přináší nebo naopak bere, jak z osobního, tak z pracovního hlediska a proč se rozhodli vstoupit do této dvojrole.

Dílčím cílem této bakalářské práce je popsat a prozkoumat, zda je dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině stresující a jak stres v této dvojroli vnímají, zda pozitivně nebo negativně. Dalším mým dílčím cílem je zjistit, zda se už setkali se syndromem vyhoření, co dělají pro prevenci stresu nebo syndromu vyhoření, zda dodržují zdravý životní styl, například spánek, stravu, pitný režim a pohyb.

Pro mou bakalářskou práci jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu, která je pro dosažení cíle v mé bakalářské práci, dle mého, nejvýhodnější. Tuto metodu jsem také zvolila, protože u kvalitativního výzkumu můžete podrobněji rozebrat situaci, což u kvantitativního výzkumu nejde, protože je obecnější. Velikou a také hlavní výhodou kvalitativního výzkumu bývá přátelštější a osobitější kontakt mezi respondentem a výzkumníkem, protože výzkum se většinou koná v jeho přirozeném respondentově prostředí. Je zde také důležitá pružnost a modifikace výzkumných otázek (Hendl, J., 2016).

Jako poslední a nejdůležitější je, pro kvalitativní výzkum, zvolit vhodnou metodu sběru dat a vybrat komunikační partnery. V mé bakalářské práci byla použita jedna z neznámějších a nejčastějších metod, a to dotazování s technikou polostrukturovaného rozhovoru, který spočívá v tom, že jsou předem připravené určité výzkumné otázky, které můžeme v průběhu měnit, doplňovat nebo nahrazovat. Hlavním cílem použité metody je vhodná reprezentace určité problematiky jednotlivými jedinci nebo celou skupinou vybraných jedinců. V této bakalářské práci byly využity otevřené otázky, které jsou nejvhodnější pro porozumění pohledu zkoumaných jedinců (Švaříček, 2014).

5.2 Výzkumný vzorek

Nejpodstatnějším cílem v kvalitativních výzkumech není to, aby zkoumaný vzorek byl co nejreprezentovanější pro populaci, ale aby hlavně reprezentoval určitý problém. Při vybírání zkoumaného vzorku se zohledňuje to, aby nebyl náhodný, ale záměrně vybraný s ohledem na zkoumaný problém (Dušková, 2015). Gavora (2000) tvrdí a sám i potvrzuje, že pro nás jsou důležité určité a potřebné zkušenosti vhodných osob z prostředí k nápomoci sběru nejlepších dat.

Cíleně vybraný vzorek všech zúčastněných musel primárně potvrdit, zda s výzkumem souhlasí a chce se ho zúčastnit. Jedním ze základních kritérií výběru bylo, aby vzorek tvořili pedagogičtí pracovníci, kteří zastávají a vykonávají na základních školách pozici vychovatele ve školní družině a zároveň pracují jako asistenti pedagoga. Dalším potřebným kritériem mého výběru byli komunikační partneři pracující na základních školách v Přerovském okrese, převážně v okolí Hranic na Moravě.

Předem připravený a sepsaný email s veškerými informacemi ohledně výzkumu byl všem komunikačním partnerkám rozeslán na email a poté byla domluvena schůzka. Konečný výsledek mých komunikačních partnerů je 5.

5.3 Vyhodnocení výzkumu

Samotný výzkum jsem realizovala od ledna do konce března roku 2023. Každá předem domluvená schůzka probíhala na místě, které si každá z komunikačních partnerek zvlášť určila, kde se jí líbilo a kde se cítila komfortně. Většinou to byla místa typu kavárna nebo restaurace. Při výběru místa šlo hlavně o naladění příjemné atmosféry. Každý rozhovor byl nahráván celou dobu na diktafon a následně přepsán do počítače. Realita je taková, že samotný přepis je opravdu náročný. Každý rozhovor byl individuální. Přesné určení délky rozhovoru nebylo možné, jednalo se většinou o necelou hodinu. Před samotným rozhovorem s komunikační partnerkou byla navozena příjemná atmosféra kladením neutrálních otázek a znovu byl potvrzen ústní souhlas s výzkumem.

Vždy je velice důležité komunikační partnery seznámit s informacemi ohledně výzkumu. S obsahem práce, kdy je vše anonymní, i s tím, že se nikde nebudou uvádět osobní informace ani data. Je také důležité popsat průběh rozhovoru a podat komunikační partnerce informace o tom, že data budou použita pouze pro účely výzkumu, a že je možné rozhovor kdykoliv

ukončit. K ničemu takovému naštěstí nikdy nedošlo. Své komunikační partnerky jsem si označila zkratkami KP1- KP5, a to z důvodu lepšího přehledu.

Jednotlivé rozhovory byly díky souhlasu s nahráváním zaznamenány na diktafon. Každý rozhovor jednotlivě byl opakovaně vyslechnut a následně přepsán doslovnou transkripcí do počítače a případně poupraven, pokud některá odpověď nedávala smysl nebo se vyskytly dlouhé pomlky. Přepisy byly zbaveny „parazitních“ slov nebo i často opakujících se výrazů a jiných častých stylistických chyb. Hendl (2016) tento proces mluveného projevu převedeného poté do písemné podoby uvádí za časově velice náročný.

Všechna získaná data byla pečlivě zpracována technikou tzv. otevřeného kódování. Tato technika odhaluje a třídí určitá témata v získaných datech, která mají vztah k výzkumným otázkám a vznikají tzv. trsy. (Hendl, 2016). Všem tématům se přiřazují označení neboli kódy, která se podle autora následně třídí. Poté se data interpretují a po následné analýze je potřeba stále se vracet k přepsaným rozhovorům a kódovat jednotlivé části textu, zvýrazňovat, a také hledat shodné a podobné myšlenky nebo můžeme komentovat text svými poznámkami a připomínkami (Švaříček, 2014).

5.4 Výsledek rozhovorů

Od začátku ve dvojroli

Z rozhovorů vyplynulo, že všechny respondentky začaly v této dvojroli pracovat už od začátku své praxe. Respondentka č. 3 uvedla: „*Tuto pozici jsem zvolila spíše proto, že samotný úvazek na asistenta pedagoga je nízký/malý, co se týče časovým rozpětím a také jsem toho názoru, že práce asistenta pedagoga není dostatečně ohodnocena. Takže s úvazkem vychovatele v družině je to určitě lepší. Tato pracovní pozice pro mě není z dlouhodobého hlediska perspektivní, co se financí týče*“. Respondentka č. 5 popsala: „*Tato dvojrole mi byla nabídnuta po maturitě, protože jsem na danou školu tenkrát chodila na praxi a po mém odmaturování šla na mateřskou jedna paní vychovatelka a k tomu mi byla přidělena asistence. Tak jsem na to kývla. Teď bude ale záležet na tom, zda se kolegyně vrátí po mateřské nebo ne.*“ A respondentka č. 2 dodala: „*Pozice asistenta pedagoga nebyla na plný úvazek a smlouva byla vždy na určitou dobu. Také jsem se v tomto oboru chtěla vzdělávat*“. U všech dotazovaných respondentek nastala shoda, že sloučením dvou rolí získaly plný pracovní úvazek a tím i vyšší finanční ohodnocení. Shodly se také na tom, že pouze pozice asistenta pedagoga není nikdy jistá, protože pracovní poměr je sjednám jen na

dobu určitou. Respondentka č. 1, kterou hlavně láká v této dvojroli propojení teorie s praxí, si dodělává VŠ v oboru vychovatelství.

Rozmanitost práce v obou rolích

Z rozhovorů vyplynulo, že jako výhodu při této dvojroli respondentky vnímají to, jak rozmanitá tato práce je. Dvě respondentky uvedly, že za největší výhodu hlavně vnímají to, že práce v této dvojroli není stereotypní. Respondentka č. 5 na tuto otázku odpověděla přesněji takto: „*Určitě ano. Nemám ráda stereotyp a stereotypní práci a při této dvojroli tomu tak určitě není. Dále určitě finanční ohodnocení, které roste po odpracovaných letech. A jako poslední jsem díky této práci poznala spousty nových přátel a skvělých lidí*“. Tady byla shoda s respondentkou č. 6., která uvedla „*Výhody asi ty, že je to práce ve státním sektoru, postupně se mi také započítává doba do pedagogické praxe, která se mi poté bude hodit i při práci v mateřské škole. Díky této práci znám i větší okruh lidí z různého prostředí a také jsem zde navázala nová přátelství*“. Dále proběhly shody u respondentek č. 1 a č. 2, které popsaly jako výhodu to, že se jim líbí, jak dopoledne mohou trávit čas s mladšími/staršími a odpoledne naopak, kdy respondentka č. 2 popsala: „*Mám práci na plný úvazek, v družině na dobu neurčitou. Také se mi líbí, že dopoledne jsem s většími dětmi a odpoledne s menšími*“. A respondentka č. 1 uvedla: „*V MŠ nejvíce času věnuji dětem s odloženou školní docházkou, tudíž následně jako vychovatelka školní družiny pro první a třetí třídu si můžu porovnat, nejvíce asi prvňáčky spolu s dětmi s odloženou školní docházkou, znalosti, vědomosti a dovednosti dětí, což vidím jako velké pozitivum. Ale asi jako největší výhodou je asi to, že dopoledne jsem s malými dětmi a odpoledne mám možnost být na chvíli s většími. Takže je to různorodé*“.

Časová vytíženost a rozložení pracovních rolí

Z rozhovorů vyplynulo, že 3 respondentky z 5 se shodly na tom, že práce je časově a občas i psychicky náročná. Respondentka č. 5 uvedla: „*Občas je toho hodně, co se psychické stránky týče*“. Respondentka č. 2 popsala: „*Myslím si, že ani ne. Jen je toho někdy hodně, nebo se někdy nemohu z časových důvodů zúčastnit nějakých akcí s 2. stupněm, protože se musím vracet do družiny*“. A poslední ze tří respondentek dodala: „*Ano, je to časově i psychicky náročné*“. Poté nastala ještě shoda u respondentek č. 3 a č. 5, kdy se obě shodly na tom, že práce asistenta pedagoga není nikdy jistá a pracovní poměr může kdykoliv skončit. Respondentka č. 3 na otázku odpověděla takto: „*Nevýhodu vidím možná jen tu, že práce asistenta pedagoga nemá moc dobrou budoucí perspektivu. Protože většinou asistent*

pedagoga má vždy smlouvu na jeden školní rok. A odvíjí se to od toho, zda dítě na škole zůstává nebo přechází na jinou školu. Takže, když například dítě v polovině školního roku odejde a pro asistenta není pracovní místo u jiného dítěte, asistent v pracovním poměru končí“.

Stres

Z rozhovorů vyplynulo, že pro 2 z 5 respondentek tato dvojrole určitým stresující způsobem je. Respondentka č. 4. na otázku odpověděla: *„Ano, někdy je to během dne náročné. Občas mám pocit, že je toho moc, ale vždy jsem to nějak zvládla“.* A respondentka č. 5 dodala: *„Ano, ale nejspíše je to tím, že je toho občas moc a asi zbytečně stresuju, jestli vše stihám zařídit“.* Dále tato respondentka odpověděla, že ji více stresuje práce ve školní družině a otázku popsala jako: *„Asi práce ve školní družině. Přece jen máte zodpovědnost za více dětí a se staršími dětmi je ta práce občas náročnější“.* A jako poslední se tato jediná respondentka z 5 setkala se syndromem vyhoření a popsala jej následně: *„Asi po roce práce. Měla jsem špatné období a podepsalo se to i na práci. Najednou jsem si nebyla jistá, jestli mě práce naplňuje a baví a byla jsem akorát ke všemu a všem skeptická“.*

Zdravý životní styl

Z rozhovorů vyplynulo, že všechny respondentky dodržují určité návyky, které jsou dobré pro jejich zdravý životní styl. Shodly se hlavně na kvalitním a pravidelným spánku a na častých procházkách, například do přírody. Respondentka č. 2 na tuto otázku odpověděla takto: *„Ano, moc ráda cvičím, chodím běhat nebo jezdím na kole. Už po několikáté se naše škola přihlásila do výzvy „Do práce na kole“.* *Ale nedělám to proto, že bych potřebovala vyčistit hlavu od práce, ale protože mě to baví a chci být v kondici a chci si dát něco dobrého nebo skleničku vína bez výčitek“.* Respondentka č. 3 odpověděla například takto: *„Tak převážně odpočinek, životospráva, spánek, procházky v přírodě, volný čas trávený s přáteli a rodinou“.*

DISKUZE

Cílem mé bakalářské práce bylo stručně a jasně charakterizovat dvojroli asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině. Zjistit, co vedlo všechny respondentky do této dvojrole vstoupit, popsat výhody a nevýhody této dvojrole, vyhodnotit, zda jsou pro ně tyto dvě pracovní pozice stresující a zjistit, co respondentky dělají pro prevenci stresu. Zda využívají pravidelně některé prvky zdravého životního stylu, a tím snižují případný stres.

Úvodem bych uvedla, že všechny respondentky v této dvojroli začaly pracovat již od samotného počátku, od nástupu do práce. Pracovní místo, dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině, byla vytvořena ředitelem školy již před jejich nástupem do práce. Finanční ohodnocení za tyto dva úvazky bylo větší a pracovní poměr na plný úvazek. Samostatný pracovní úvazek asistenta pedagoga byl u všech respondentek poloviční, pracovní poměr na dobu určitou, což respondentky nepreferovaly.

Z rozhovorů vyplynulo, že výhodou této dvojrole je velice rozmanitá, nápaditá a různorodá práce. Dvě respondentky jako jednu z největších výhod uvedly, že tato dvojrole není stereotypní, což jim velice vyhovuje a přináší to s sebou spousty nových nápadů a inspirací. Jako další výhodu viděly respondentky to, že dopoledne mohou trávit čas s malými/staršími dětmi a odpoledne zase naopak. Je to pro ně daleko lepší, než kdyby celý den v práci trávily čas se stejně starými dětmi. Takhle se mohou po pracovní stránce více rozvíjet, například v přípravách a nápaditosti programu v pedagogické činnosti.

Jako velkou nevýhodu 2 respondentky z 5 uvedly psychickou i časovou náročnost této práce. Nedá se vždy stíhat vše, co respondentka chce a co potřebuje. Proto je to občas v určitých věcech omezující a demotivující. Další respondentky vnímají jako nevýhodu nejistotu. Práce asistenta pedagoga není nikdy jistá a pracovní poměr může kdykoliv skončit. Stačí, aby žák, ke kterému jste přiděleni, přestoupil na jinou školu nebo základní školu dokončil. Vám teď zbývá jediné. Buď čekat, zda přijde nový žák s potřebou asistenta pedagoga nebo si hledat práci na jiné škole.

Ukázalo se, že tato dvojrole dvou pracovních pozic stresuje pouze 2 z 5 respondentek. Jako důvod uvedly, že je toho na ně občas moc a tím pádem mají obavy z toho, zda vše stíhají zařídit a připravit. Ostatní 3 respondentky se shodly, že je tato dvojrole nestresuje, právě naopak. Práce je velice baví a mají ji rády. A pouze jedna respondentka z pěti se

setkala se syndromem vyhoření, kdy uvedla, že měla těžké období v osobním životě a podepsalo se to na její práci.

Další úplná a jasná shoda v rozhovorech nastala při dodržování určitých prvků, které jsou zdravé pro jejich životní styl. Respondentky uvedly hlavně spánkovou hygienu, chození ven na procházky do přírody, cvičení, jízdu na kole a relaxaci nebo odpočinek.

Pokud bych měla porovnat výsledky mé bakalářské práce s výsledky bakalářské práce z roku 2022 studentky Brýmové (2022, s. 27-28), v určitých aspektech se téměř shodují. Například v tom, že komunikační partnerky vstoupily do pracovní dvojrole z důvodu alespoň jisté jedné pracovní pozice, jelikož pozice asistenta pedagoga není nikdy jistá. Dále z důvodu vyššího finančního ohodnocení a také z důvodu získání plného pracovního úvazku ve škole. Velká shoda nastala i u problému s časem. Působení v obou spojených rolích označily komunikační partnerky z roku 2022, i z roku 2023 jako velice časově náročné, když přebíhají z jedné pracovní role/pozice do druhé. Nemají čas na odpočinek, nestíhají si chystat přípravy na další den ještě v pracovním čase ve škole a práci si tak bohužel musí brát domů. Většina komunikačních partnerek se shodla také na tom, že je to občas psychicky dost náročné a vyčerpávající.

Neshoda a rozdíl ve výzkumech dvou bakalářských prací nastala až v odpovědích na otázku týkající se výhod práce v této dvojroli. Komunikační partnerky z roku 2022 vidí výhody v tom, že žáky tato dvojrole pozitivně ovlivňuje. K asistentu pedagoga a vychovateli v jedné roli mají blíže než k učiteli a jsou k němu mnohem otevřenější a přátelštější. Komunikační partnerky z roku 2023 vidí jako největší výhodu tu, že tato dvojrole dvou pracovních pozic je rozmanitá a není stereotypní.

ZÁVĚR

Bakalářská práce pojmenovaná „Aspekty dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině“ měla charakterizovat dvojroli asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině, popsat její výhody a nevýhody a zhodnotit, zda je tato práce doprovázena stresem, popřípadě syndromem vyhoření, co je příčinou vzniku stresu a co vede zaměstnance do těchto dvou pozic a finální dvojrole vstoupit.

Ve výzkumné šetření v praktické části byl použit kvalitativní výzkum, kde byla použita metoda interview neboli rozhovor. Z mého výzkumu vyplynulo, že dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině s sebou přináší daleko lepší finanční ohodnocení než samotný částečný pracovní úvazek pouze asistenta pedagoga. Výhodou dvojrole jsou i zkušenosti týkající se práce s dětmi nebo propojení teorie s praxí.

Tyto dva úvazky mohou být spojeny i proto, že je v posledních letech větší potřeba asistentů pedagoga, jejich počty na školách narůstají a spojení do dvojrole s vychovatelem ve školní družině je podporováno řediteli škol. Samotná pozice asistenta pedagoga je vhodná pouze pro lidi, kterým stačí jen částečný pracovní úvazek a finanční ohodnocení je pro ně dostačující. Pracovní pozice asistenta pedagoga nebude nikdy naplněna tak, aby mohl být vytvořen plný pracovní úvazek. Právě z toho důvodu lidé vstupují do mnou zmiňované dvojrole.

Nevýhodou dvojrole je, že asistentky a vychovatelky bývají velice často unavené, vyčerpané a omezuje je nedostatek času, který mají. Bohužel díky tomu nemusí být v práci stoprocentní. Asistentkám a vychovatelkám zároveň nezůstává moc času na odpočinek. I tak se ale snaží denně myslet na své rituály, které podporují zdravý životní styl a psychický i fyzický odpočinek. Odpočinek a zdravý životní styl pomáhá odbourávat stres, ve výjimečných případech i syndrom vyhoření, který tuto pracovní dvojroli občas doprovází.

Tato bakalářská práce může posloužit těm, kteří se o dvojroli asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině zajímají, popřípadě do ní chtějí vstoupit. Zároveň může posloužit i jako návod, jak obtíže, které tuto zajímavou práci doprovází, odstranit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ

1. ANDRÝSKOVÁ, Monika, Zdravý životní styl pracovníků pomáhajících profesí. Zlín, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Miriam Švecová
2. BENDL, Stanislav, 2015. Vychovatelství: Učebnice teoretických základů oboru. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4248-9.
3. BRÝMOVÝ, Lenka. *Specifika dvojrole asistent pedagoga a vychovatel ve školní družině* [online]. Olomouc, 2022 [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://library.upol.cz/ar1-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=88142585205>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Mgr. Adéla ANTLOVÁ, Ph.D.
4. DUŠKOVÁ, Lenka a Simona ŠAFAŘÍKOVÁ, 2015. Kvalitativní metody pro rozvojová studia. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4740-7.
5. GAVORA, Peter, 2000. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
6. HABR, Jonáš, Helena HÁJKOVÁ a Hana VANÍČKOVÁ. *Metodika práce asistenta pedagoga: osobnostní rozvoj asistenta pedagoga a komunikace s rodinou nebo komunitou žáka*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4670-7.
7. HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007, 125 s. ISBN 978-80-7367-233-1.
8. HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. Školní družina. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-900-2.
9. HENDL, J., 2016. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál. s.437. ISBN 978-80-7367-485-4.
10. JANDERKOVÁ, Dita. Rozvoj učitele a péče o sebe. Praha: Raabe, [2019]. Já, učitel. ISBN 978-80-7496-437-4.
11. KENDÍKOVÁ, Jitka. *Asistent pedagoga*. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-349-0.
12. KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vademecum asistenta pedagoga*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-12-1.

13. KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-305-6
14. KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vzdělávání žáka s SVP*. Praha: Raabe, [2016]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-213-4.
15. KOLÁŘ, Zdeněk, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-7209-7
16. PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.
17. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, ed., 2007. *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4359-6.
18. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
19. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících
20. Nařízení vlády č.75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů, 2005. [online]. In: *MŠMT*. [cit.2022-10-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/narizeni-vlady>.
21. Nařízení vlády č.222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů, 2010. [online] In: *Sbírka zákonů České republiky, částka 76,s.2642-2946*. [cit.2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=222&r= 2010>.
22. Vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, 2005. [online]. In: *MŠMT*. [cit.2022-10-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasky-ke-skolskemu-zakonu>.
23. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, 2004. [online]. In: *MŠMT*. [cit.2022-10-18]. Dostupné z: www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon.
24. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících ve znění pozdějších předpisů, 2004. [online]. In: *MŠMT*. [cit.2022-10-18]. Dostupné z: www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon.

25. Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, 2005.[online]. In: *MŠM* [cit.2022-10-18]. Dostupné z:<http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasky-ke-skolskemu-zakonu>.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Scénář rozhovoru

1. Jak dlouho pracujete na pozici vychovatele a zároveň AP?
2. Jakou máte kvalifikaci pro práci AP a vychovatele?
3. Co vás vedlo k tomu vstoupit do této dvojrole?
4. Pracujete jako AP na 1. nebo 2. stupni ZŠ?
5. Porovnejte prosím obě pozice.
6. Jaké máte zkušenosti s prací se žáky se SVP?
7. Má pro Vás tato dvojrole nějaké výhody? Jaké?
8. Má pro Vás tato dvojrole nějaké nevýhody? Jaké?
9. Je něco, co Vám tato dvojrole za dobu své praxe přinesla? Nebo naopak vzala?
10. Je pro Vás práce v této dvojroli stresující? Pokud ano, proč?
11. Která z těchto dvou pozic je pro Vás více stresující?
12. Pokud je pro Vás tato dvojrole stresující, vnímáte to pozitivně nebo negativně? Proč?
13. Už jste se někdy setkala s projevy syndromem vyhoření?
14. Děláte něco pro prevenci stresu nebo syndromu vyhoření?
15. Zahrnuje Váš životní styl prvky, které byste mohla označit jako zdravé? Který by mohly redukovat nebo předcházet stresu? Např. spánek, strava, pitný režim, pohyb, ..

Příloha č. 2

Rozhovory s respondenty

Výzkumník: Jak dlouho pracujete na pozici vychovatele a zároveň AP?

(KP1): „6 měsíců.“

Výzkumník: Jakou máte kvalifikaci pro práci AP a vychovatele?

(KP1): „Ukončené vzdělání v oboru ještě nemám, stále studuji“

Výzkumník: Co Vás vedlo k tomu vstoupit do této dvojrole?

(KP1): „Hlavně finance a propojení teorie s praxí. Po dokončení školy jsem díky známé dostala tuhle nabídku a neváhala jsem.“

Výzkumník: Pracujete jako AP na 1. nebo 2. stupni ZŠ?

(KP1): „Pracuji jako školní asistent pedagoga v mateřské škole“

Výzkumník: Porovnejte prosím obě pozice.

(KP1): „Pro mě určitě do budoucna je směr mateřská škola, tíhnu spíš k menším dětem. Jelikož nejsem ani v ranní družině a v odpolední pouze částečně, nesouzním úplně s režimem a nastavenými pravidly od vedení školy, tudíž to pro mne není tak příjemné prostředí, ale určitě to není stresující.“

Výzkumník: Jaké máte zkušenosti s prací se žáky se SVP?

(KP1): „Ne, momentálně nepracuji s žádnými dětmi se SVP.“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké výhody? Jaké?

(KP1): „Ano. V MŠ nejvíce času věnuji dětem s odloženou školní docházkou, tudíž následně jako vychovatelka školní družiny pro první a třetí třídu si můžu porovnat, nejvíce asi prvňáčky spolu s dětmi s odloženou školní docházkou, znalosti, vědomosti a dovednosti dětí, což vidím jako velké pozitivum. Také mohu nahlédnout do učebních materiálů první třídy, nebo se přímo s dětmi bavím o tom, co jim dělá problémy, co je naopak baví a podobné, upravené, přizpůsobené zadání, či úkoly procvičovat s dětmi v MŠ. Ale asi největší výhodou je to, že dopoledne jsem s malými dětmi a odpoledne mám možnost být na chvíli s většími. Takže je to různorodé.“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké nevýhody? Jaké?

(KP1): „Pro mě osobně určitě, jelikož v každé skupině děti trávím pouze krátký čas své pracovní doby, což mi brání poznat osobnost některých uzavřených dětí hlouběji a vytvořit si s nimi pevnější vztah. Například u starších dětí cítím, že mě berou spíše jako třetího člověka, jenž je doprovází na oběd a ta moje role zde úplně končí, jelikož následně po krátké chvíli odcházím domů a ten čas s nimi trávím spíš pasivně než aktivně. Ráda bych do budoucna měla určitou skupinu dětí, abych si byla 100 procentně jistá, že se úplně každé dítě v mé přítomnosti cítí bezpečně, příjemně, neostýchavě apod. Ze strany rodičů mi není příjemné, když mě ráno někteří z nich vidí v MŠ a následně odpoledne ve školní družině, někteří nerozumí mé pracovní době, kolikrát jsou zmateni apod.“

Výzkumník: Je něco, co Vám tato dvojrole za dobu své praxe přinesla? Nebo naopak vzala?

(KP1): „*Určitě jsem ráda, že jsem si mohla vyzkoušet práci vychovatelky, rozhodně mě to utvrdilo v tom, že bych chtěla pracovat s mladší věkovou skupinou dětí a mé následné rozšiřující studium nepůjde směrem prvního stupně.*“

Výzkumník: Je pro Vás práce v této dvojroli stresující? Pokud ano, proč?

(KP1): „*Stresující určitě ne*“

Výzkumník: Která z těchto dvou pozic je pro Vás více stresující?

(KP1): „*Určitě se mi lépe pracuje v MŠ, vidím za sebou víc odvedené práce a dají se zde mnohem lépe pozorovat pokroky dětí*“

Výzkumník: Pokud je pro Vás tato dvojrole stresující, vnímáte to pozitivně nebo negativně? Proč?

(KP1): „*Jak se už říkala, stresující to pro mě není.*“

Výzkumník: Už jste se někdy setkala s projevy syndromem vyhoření?

(KP1): „*Naštěstí nesetkala*“

Výzkumník: Děláte něco pro prevenci stresu nebo syndromu vyhoření?

(KP1): „*Jako prevencise věnuji svým koníčkům a mám takové své malé denní rituály*“

Výzkumník: Zahrnuje Váš životní styl prvky, které byste mohla označit jako zdravé? Který by mohly redukovat nebo předcházet stresu? Např. spánek, strava, pitný režim, pohyb.

(KP1): „*Řekla bych že ano. Vše, jenž zmíněné, snažím se tak z 80 procent mít nastavený režim, podle kterého se řídím, samozřejmě ne vždy jde vše podle plánu.*“

Výzkumník: Jak dlouho pracujete na pozici vychovatele a zároveň AP?

(KP2): „*Třetím rokem, před tím jen jako záskok, když bylo potřeba.*“

Výzkumník: Jakou máte kvalifikaci pro práci AP a vychovatele?

(KP2): „*Asistent pedagoga-kurz AP přes Schola Servis a vychovatel-celoživotní vzdělávání na pedagogické fakultě v Olomouci, obor Vychovatelství.*“

Výzkumník: Co vás vedlo k tomu vstoupit do této dvojrole?

(KP2): „*Pozice asistenta pedagoga nebyla na plný úvazek a smlouva byla vždy na určitou dobu. Také jsem se v tomto oboru chtěla více vzdělávat.*“

Výzkumník: Pracujete jako AP na 1. nebo 2. stupni ZŠ?

(KP2): „*Vždy jsem byla na 2. stupni.*“

Výzkumník: Porovnejte prosím obě pozice.

(KP2): „*Obě pozice se mi líbí, asi tím, že každá je jiná a je i odlišná věková hranice dětí, se kterými pracuji. Na AP se nemusím speciálně připravovat, nemají individuální plán, se žáky jedeme stejně s celou třídou. Do družiny je příprava předem potřeba, do zájmových činností si předem připravit, vše potřebné a také máme spoustu společných akcí a tematických dnů s ostatními odděleními školní družiny. V družině mám také na zodpovědnost sama 30 dětí a při asistenci sama s dětmi nikdy nejsem, vždy jsme ve třídě s ostatními dětmi a vyučujícím.*“

Výzkumník: Jaké máte zkušenosti s prací se žáky se SVP?

(KP2): „*Ve třídě, kde jsem nyní, máme žáky s PO 3, PO 2, i pedagogickou intervenci. Zkušenosti mám pozitivní. Myslím si, že žákům prospívá, že mají pomoc asistenta a také to ulehčí práci učiteli. Vysvětlím jim zadání určitého úkolu, nadiktuji zápis nebo jiné věci, které v hodině sami nestíhají.*“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké výhody? Jaké?

(KP2): „*Mám práci na plný úvazek, v družině smlouvu na dobu neurčitou. Také se mi líbí, že dopoledne jsem s většími dětmi a odpoledne s menšími.*“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké nevýhody? Jaké?

(KP2): „*Myslím si, že ani nemá. Jen je toho někdy hodně, nebo se někdy nemohu z časových důvodů zúčastnit nějakých akcí s 2. stupněm, protože se musím vracet do družiny.*“

Výzkumník: Je něco, co Vám tato dvojrole za dobu své praxe přinesla? Nebo naopak vzala?

(KP2): „*Asi spoustu zkušeností, jinak se totiž pracuje s malými dětmi a jinak téměř s pubertáky.*“

Výzkumník: Je pro Vás práce v této dvojroli stresující? Pokud ano, proč?

(KP2): „*Není, práce mě baví. A takto jak to mám se mi líbí to, že dopoledne jsem se staršími žáky a odpoledne s těmi menšími. Asi by mě úplně nebavilo, být celý den jen na 1. stupni.*“

Výzkumník: Která z těchto dvou pozic je pro Vás více stresující?

(KP2): „*Asi žádná. Na asistenci jsem měla vždy děti, se kterými jsem vždy dobře vycházela. Jen když jsem tady začínala a neměla jsem žádné pedagogické zkušenosti a*

byla po mateřské dovolené a žák, ke kterému jsem přišla, nebyl vůbec rád a nestál o to, tak to bylo občas hodně stresující. Byl do 7. třídy bez asistenta, měl ale kázeňské problémy, kdy si ani vyučující nevěděli rady. Samozřejmě se mu nelíbilo, že někdo ve třídě a dohlíží na něj. “

Výzkumník: Pokud je pro Vás tato dvojrole stresující, vnímáte to pozitivně nebo negativně? Proč?

(KP2): „Jak jsem odpovídala před chvílí, tato dvojrole pro mě není stresující. “

Výzkumník: Už jste se někdy setkala s projevy syndromem vyhoření?

(KP2): „Se syndromem vyhoření asi ne. Ale jak jsem psala, těžký pro mě byl ten první rok asistence, ale velkou oporou bylo pro mě vedení školy. Další roky byly s tímto žákem lepší a lepší. “

Výzkumník: Děláte něco pro prevenci stresu nebo syndromu vyhoření?

(KP2): „Asi úplně ne, možná se snažím vyřešit nějaký problém hned, i s rodiči, když se to týká žáka a tím potom můžu odcházet domů s čistou hlavou. “

Výzkumník: Zahrnuje Váš životní styl prvky, které byste mohla označit jako zdravé? Který by mohly redukovat nebo předcházet stresu? Např. spánek, strava, pitný režim, pohyb.

(KP2): „Ano, moc ráda cvičím, chodím běhat nebo jezdím na kole. Už po několikáté se naše škola přihlásila do výzvy Do práce na kole. Ale nedělám to proto, že bych potřebovala vyčistit hlavu od práce, ale protože mě to baví a chci být v kondici a chci si dát něco dobrého nebo skleničku vína bez výčitek“.

Výzkumník: Jak dlouho pracujete na pozici vychovatele a zároveň AP?

(KP3): „Funkci vychovatele a AP vykonávám necelé dva roky (školní roky). Pracuji na základní škole v menším městě, kde se nachází celkem 2 základní školy. “

Výzkumník: Jakou máte kvalifikaci pro práci AP a vychovatele?

(KP3): „Mé dosažené vzdělání je středoškolské zakončené maturitou, studovala jsem na střední pedagogické škole, obor Pedagogické lyceum. “

Výzkumník: Co vás vedlo k tomu vstoupit do této dvojrole?

(KP3): „Tuto pozici jsem zvolila spíše proto, že samotný úvazek na asistenta pedagoga je nízký/malý, co se týče časovým rozpětím a také jsem toho názoru, že práce AP není

dostatečně ohodnocena. Takže s úvazkem vychovatele v družině je to určitě lepší. Tato pracovní pozice pro mě není z dlouhodobého hlediska perspektivní, co se financí týče. Studuji dálkově vysokou školu, obor Učitelství pro MŠ. A poté bych chtěla pracovat jako učitelka v mateřské škole. Tuto práci jsem již předtím vykonávala, ale z důvodu potřebné kvalifikace jsem nastoupila na vysokou školu.“

Výzkumník: Pracujete jako AP na 1. nebo 2. stupni ZŠ?

(KP3): „Pracuji jako asistent pedagoga na prvním stupni ZŠ, konkrétně v 5. ročníku. Celkový počet žáků v naší třídě je 25 dětí. Z toho 4 děti se speciálně vzdělávacími potřebami, a 3 děti s IVP.“

Výzkumník: Porovnejte prosím obě pozice.

(KP3): „Podle mého názoru má každá tato pozice něco do sebe.“

Výzkumník: Jaké máte zkušenosti s prací se žáky se SVP?

(KP3): „Jak jsem již zmiňovala, ve třídě máme celkem 7 dětí s SVP, z toho tři děti mají vzdělávání dle IVP, zbylí 4 jen doporučení z poradny. Většinou jsem při výuce u dítěte, které má podporu ve vzdělávání z důvodu zdravotního stavu. Jinak máme ve třídě také další děti s potřebnou podporou ve vzdělávání z důvodu zdravotního stavu, dále děti se specifickými poruchami učení, s poruchami pozornosti a chování. Takže jsem dále nápomocná všem těmto dětem. Taktéž máme ve třídě tři ukrajinské dívky, kterým je potřeba někdy něco dovysvětlit a dopomocť. Jinak by se dalo říct, že jsou celkem učenlivé, a jde u nich vidět snaha.“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké výhody? Jaké?

(KP3): „Výhody asi ty, že je to práce ve státním sektoru, postupně se mi také započítává doba do pedagogické praxe, která se mi poté bude hodit i při práci v mateřské škole. Potom všeobecně zkušenost ať už s dětmi, dospělými (rodiči). Díky této práci znám i větší okruh lidí z různého prostředí a také jsem zde navázala nová přátelství. Dále se mi také líbí, že máme každý měsíc schůzku všech AP, kde sdílíme zkušenosti, problémy aj.“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké nevýhody? Jaké?

(KP3): „Nevýhody možná jen ty, že práce AP nemá moc dobrou budoucí perspektivu. Protože většinou AP má vždy smlouvu na jeden školní rok. A odvíjí se to od toho, zda dítě na škole zůstává, nebo přechází na jinou školu. Takže když například dítě v polovině

školního roku odejde, a pro asistenta není pracovní místo u jiného dítěte, asistent v pracovním poměru končí. “

Výzkumník: Je něco, co Vám tato dvojrole za dobu své praxe přinesla? Nebo naopak vzala?

(KP3): „Všeobecně práce s dětmi je vcelku rozmanitá a různorodá, Tudiž tato práce přináší spoustu zkušeností, ať už kladných nebo záporných. A ve škole s dětmi je každý den jiný. “

Výzkumník: Je pro Vás práce v této dvojroli stresující? Pokud ano, proč?

(KP3): „Není pro mě stresující. “

Výzkumník: Která z těchto dvou pozic je pro Vás více stresující?

(KP3): „Díky Bohu ani jedna. “

Výzkumník: Pokud je pro Vás tato dvojrole stresující, vnímáte to pozitivně nebo negativně? Proč?

(KP3): „Jak už jsem výše zmínila, stresující pro mě není. “

Výzkumník: Už jste se někdy setkala s projevy syndromem vyhoření?

(KP3): „Osobně naštěstí ne. “

Výzkumník: Děláte něco pro prevenci stresu nebo syndromu vyhoření?

(KP3): „Asi si člověk nemůže „brát práci domů“ a musí umět v hlavě vypnout, nějakým způsobem regenerovat. Když mě něco „trápí“ tak je dobré se s někým pobavit, svěřit se. “

Výzkumník: Zahrnuje Váš životní styl prvky, které byste mohla označit jako zdravé? Který by mohly redukovat nebo předcházet stresu? Např. spánek, strava, pitný režim, pohyb.

(KP3): „Tak převážně odpočinek, životospráva, spánek, procházky v přírodě, volný čas trávený s přáteli a rodinou. “

Výzkumník: Jak dlouho pracujete na pozici vychovatele a zároveň AP?

(KP4): „Na pozici asistenta pedagoga pracuji 3 roky. “

Výzkumník: Jakou máte kvalifikaci pro práci AP a vychovatele?

(KP4): „Mám vystudovaný obor Předškolní a mimoškolní pedagogika na Střední pedagogické škole a Střední zdravotnické škole svaté Anežky České v Odrách. “

Výzkumník: Co vás vedlo k tomu vstoupit do této dvojrole?

(KP4): „*Tato pozice byla vytvořena již při mém nástupu. Cíleně jsem ji nevyhledávala.*“

Výzkumník: Pracujete jako AP na 1. nebo 2. stupni ZŠ?

(KP4): „*Pracuji jako asistent na 1. stupni ve 4. třídě.*“

Výzkumník: Porovnejte prosím obě pozice.

(KP4): „*Každá pozice má své pro a proti. Pracovat celý den se stejnými dětmi je náročné jak pro mě, tak pro ně, ale líbí se mi různorodost obou pozic. AP je mnohem klidnější. V družině se mi líbí, že si celou činnost organizuji sama. Také je důležité zmínit spolupráci s kolegy, jak ve třídě, tak v družině.*“

Výzkumník: Jaké máte zkušenosti s prací se žáky se SVP?

(KP4): „*Zkušenost mám velmi bohatou, s každým dítěte je to individuální. Ve třídě, kde pracuji je 8 žáků s SVP.*“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké výhody? Jaké?

(KP4): „*Ano má, práce není stereotypní. Žáky poznám po stránce vzdělávací i výchovné.*“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké nevýhody? Jaké?

(KP4): „*Ano, je to časově i psychicky náročné.*“

Výzkumník: Je něco, co Vám tato dvojrole za dobu své praxe přinesla? Nebo naopak vzala?

(KP4): „*Přinesla mi bohaté zkušenosti v pedagogické praxi a první zkušenosti s dětmi se SVP.*“

Výzkumník: Je pro Vás práce v této dvojroli stresující? Pokud ano, proč?

(KP4): „*Ano, někdy je to během dne časově náročné. Občas mám i pocit, že je toho moc, ale vždy jsem to nějak zvládla.*“

Výzkumník: Která z těchto dvou pozic je pro Vás více stresující?

(KP4): „*Nelze to srovnat, každá pozice má své.*“

Výzkumník: Pokud je pro Vás tato dvojrole stresující, vnímáte to pozitivně nebo negativně? Proč?

(KP4): „*Stres vnímám negativně. Při stresu se musím více soustředit na své emoce.*“

Výzkumník: Už jste se někdy setkala s projevy syndromem vyhoření?

(KP4): „*Pouze u známých, vlastní zkušenost naštěstí nemám.*“

Výzkumník: Děláte něco pro prevenci stresu nebo syndromu vyhoření?

(KP4): „*Ano, snažím se dodržovat zdravý životní styl.*“

Výzkumník: Zahrnuje Váš životní styl prvky, které byste mohla označit jako zdravé?

Který by mohly redukovat nebo předcházet stresu? Např. spánek, strava, pitný režim, pohyb.

(KP4): „*Ano, dodržuju spánkovou hygienu, pitný režim a snažím se dostatečně hýbat.*“

Výzkumník: Jak dlouho pracujete na pozici vychovatele a zároveň AP?

(KP5): „*Pracuji zde 3 roky.*“

Výzkumník: Jakou máte kvalifikaci pro práci AP a vychovatele?

(KP5): „*Vystudovala jsem střední pedagogickou školu, obor pedagogické lyceum ukončené maturitou v Přerově.*“

Výzkumník: Co vás vedlo k tomu vstoupit do této dvojrole?

(KP5): „*Tato dvojrole mi byla nabídnuta po maturitě, protože jsem na danou školu tenkrát chodila na praxi a po mém odmaturování šla na mateřskou jedna paní vychovatelka a k tomu mi byla přidělena asistence. Tak jsem na to kývla. Teď ale bude záležet na tom, zda se kolegyně vrátí po mateřské nebo ne.*“

Výzkumník: Pracujete jako AP na 1. nebo 2. stupni ZŠ?

(KP5): „*Pracuji jako asistent pedagoga na 1. stupni ve 3. třídě.*“

Výzkumník: Porovnejte prosím obě pozice.

(KP5): „*Každá z těchto pozic mě určitým způsobem baví. Jsou to různorodé pozice, kdy dopoledne se věnuji jednomu žákovi a odpoledne celé družince.*“

Výzkumník: Jaké máte zkušenosti s prací se žáky se SVP?

(KP5): „*Pozitivní. Žákům se SVP určitě dost prospívá, když mají u sebe asistenta pedagoga. Já osobně mám holčičku s autismem.*“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké výhody? Jaké?

(KP5): „*Určitě ano. Nemám ráda stereotyp a stereotypní práci a při této dvojroli tomu tak určitě není. Dále určitě finanční ohodnocení, které roste po odpracovaných letech. A jako poslední jsem díky této práci poznala spousty nových přátel a skvělých lidí.*“

Výzkumník: Má pro Vás tato dvojrole nějaké nevýhody? Jaké?

(KP5): „*Občas je toho hodně, co se po psychické stránky týče. Další nevýhodou vnímám to, že práce asistenta pedagoga není nikdy jistá a kdykoliv o ni můžete přijít. Jste prostě závislí na tom dítěti, kterému děláte asistenta.*“

Výzkumník: Je něco, co Vám tato dvojrole za dobu své praxe přinesla? Nebo naopak vzala?

(KP5): „*Přinesla mi určitě spoustu zkušeností, co se děti týče.*“

Výzkumník: Je pro Vás práce v této dvojroli stresující? Pokud ano, proč?

(KP5): „*Ano, ale nejspíš je to tím, že je toho občas moc a asi zbytečně stresuju, jestli vše stihám zařídit.*“

Výzkumník: Která z těchto dvou pozic je pro Vás více stresující?

(KP5): „*Asi práce ve školní družině. Přece jen máte zodpovědnost za více dětí a se staršími dětmi je občas ta práce náročnější.*“

Výzkumník: Pokud je pro Vás tato dvojrole stresující, vnímáte to pozitivně nebo negativně? Proč?

(KP5): „*Určitě pozitivně. Vždy mě ten stres nakopne a odvádím lepší výsledky.*“

Výzkumník: Už jste se někdy setkala s projevy syndromem vyhoření?

(KP5): „*Asi po roce práce. Měla jsem špatné období a podepsalo se to i na práci. Najednou jsem si nebyla jistá, jestli mě práce naplňuje a baví a byla jsem akorát ke všemu a ke všem skeptická.*“

Výzkumník: Děláte něco pro prevenci stresu nebo syndromu vyhoření?

(KP5): „*Určitě asi to, že se všechny pracovní věci snažím vyřešit v práci a neberu si práci domů. Když si odmyslíme přípravu.*“

Výzkumník: Zahrnuje Váš životní styl prvky, které byste mohla označit jako zdravé? Který by mohly redukovat nebo předcházet stresu? Např. spánek, strava, pitný režim, pohyb.

(KP5): „*Ano, dodržuji pravidelný spánek, chodím se psem na procházky, občas cvičím, a podobně.*“

SEZNAM ZKRATEK

AP – asistent pedagoga

ŠD – školní družina

KP – komunikační partner

SVP – speciální vzdělávací potřeby

IVP – individuální vzdělávací plán

PO – podpůrné opatření

ZŠ – základní škola

Sb. – sbírka

Tzv. – takzvaným

Atd. – a tak dále

Apod. – a podobně

ANOTACE

Jméno a příjmení	Tereza Konečná
Katedra	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce	Mgr. Adéla Antlová, Ph.D.
Rok obhajoby	2023

Název práce	Aspekty dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině
Název v angličtině	Aspects of the dual role of teaching assistant and educator in a school group
Anotace práce	Bakalářská práce se skládá z části teoretické a praktické. V teoretické části je popsána charakteristika pozice asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině. Následuje kapitola, která popisuje stres, prevenci vyčerpání, syndrom vyhoření a možnosti podpory. V závěru teoretické části jsou popsáni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Výzkumná část se zabývá aspekty práce dvojrole asistenta pedagoga a vychovatele ve školní družině.
Klíčová slova	asistent pedagoga, vychovatel ve školní družině, stres, prevence vyčerpání, syndrom vyhoření, možnosti podpory, žáci se speciálními vzdělávacími potřebami
Anotace v angličtině	The bachelor thesis consists of theoretical and practical parts. The theoretical part describes the characteristics of the position of Teaching Assistant and After School Club Educator. This is followed by a chapter that describes stress, burnout prevention, burnout and support options. At the end of the theoretical part, students with special educational needs are described. The research part deals with aspects of the work of the dual role of a Teaching Assistant and After School Club Educator.

Klíčová slova v angličtině	Teacher's Assistant, After School Club Educator,, stress, prevention of exhaustion, burnout syndrome, support options, pupils with special educational needs
Přílohy vázané v práci	Příloha č. 1 scénář rozhovoru Příloha č. 2 rozhovory s respondenty
Rozsah práce	33 stran
Jazyk práce	český